

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FEMİNİST SANAT HAREKETİ BAĞLAMINDA KADININ
TOPLUMDAKİ ROLÜNÜN ÇAĞDAŞ SANATTA YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülşah ŞAHİN
(Y2112.240006)

Görsel Sanatlar Ana Bilim Dalı
Görsel Sanatlar Programı

Tez Danışmanı: Prof. Mehmet Reşat BAŞAR

MART, 2024

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Feminist Sanat Hareketi Bağlamında Kadının Toplumdaki Rolünün Çağdaş Sanatta Yansımaları” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(07/03/2024)

Gülşah ŞAHİN

REFLECTIONS OF WOMEN'S ROLE IN SOCIETY IN CONTEMPORARY ART IN THE CONTEXT OF THE FEMINIST ART MOVEMENT

ABSTRACT

The feminist movement is a search for justice within the social order against the hostility to which women are exposed in the patriarchal order, the marginalization and mentalities that perceive women as the second gender. Women's efforts to have equal rights with men and at the same time to protect their freedom constitute the cornerstones of the feminist struggle. The material and moral violence suffered by women extends from ancient times to the present day. The feminist movement cooperates with feminist art, which is applied by female artists who are marginalized in society and struggling to reach their rightful place among male-dominated artists, in order for women to reach their rightful place in society. In an environment where the works of female artists who wanted to show the power of their work were not accepted, the feminist understanding of art allowed the formation of a brand new language. Feminist art, beauty, ugliness etc. attributed to women. It has made an effort to reveal that, beyond the stereotypes, women are beings who produce, improve themselves in every field, can resist prejudices with courage, and can be as competent as men in the field of art. The Feminist art movement, which has an impact in Turkey as well as in the world, is a guide that women artists use to reach their deserved place in society, despite the political pressures in Turkey. Feminist art ignores the power imbalances resulting from gender differences. Feminist art, the importance of which was emphasized by a group of female artists by organizing various art events, has inspired many female artists. Female artists of the period expressed their thoughts through their art practices; They are reflected in their works with forms of expression such as conceptual art, pop art, installation, video and performance. In this study, the effects of feminist art on the art environment were emphasized, and at the same time, the sensitivity of many artists who dealt with women in the context of body, gender and identity, and their reflection of the

women's problems experienced in their period on their works of art from a feminist perspective were examined, taking into account the historical processes of feminism. This study aims to express what kind of effects the inequality imposed on gender has on women, how the second gender problem, which is a universal problem, manifests itself in societies and how this prejudiced attitude affects female artists.

Keywords: Women, Gender, Feminism, Art, Identity

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
I. GİRİŞ	1
A. Problem Durumu	2
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
C. Sınırlılıklar.....	3
D. Yöntem	4
E. Tanımlamalar	5
1. Cinsiyet	5
2. Beden	5
3. Kimlik	6
4. Toplumsal Cinsiyet	6
5. Toplumsal Rol.....	6
6. Feminizm	7
7. Sanat.....	7
8. Feminist Sanat.....	7

II. KADIN OLGUSU	8
A. Kadının Toplumdaki Rolü	8
III. FEMİNİZM KAVRAMI	13
A. Dalgalar Halinde Feminizm.....	16
1. 1. Dalga Feminist Hareket	17
2. 2. Dalga Feminist Hareket	19
3. 3. Dalga Feminist Hareket	21
B. Feminist Sanat	22
IV. ÇAĞDAŞ SANAT	27
A. Çağdaş Sanatçıların Eserlerinde Feminizmin Yansımaları	29
1. Resim Sanatı	37
2. Performans Sanatı	43
3. Enstalasyon Sanatı	49
4. Fotoğraf Sanatı.....	54
5. Video Sanatı.....	57
V. SONUÇ.....	61
VI. KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AAS	: Atomik Absorbsiyon Spektrofotometresi
ANCA	: Antinötrofil Sitoplazmik Antikor
CVS	: Computer Vison Sendrom
CE	: Conformance European
DNA	: Deoksiribonükleikasit
HCl	: Hidroklorik Asit
HDL	: High Density Lipoprotein (Yüksek Yoğunluklu Lipoprotein)
ICP-AES	: İndüktif Eşleşmiş Plazma Atomik Emisyon Salınımı
ICP-MS	: İndüktif Eşleşmiş Plazma Kütle Spektrofotometresi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İSG	: İş Sağlığı ve Güvenliği
İSGÜM	: İş Sağlığı Güvenliği Merkezi
KKD	: Kişisel Koruyucu Donanım
KOAH	: Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı
MARD	: Mesleki Astım Rinit Dermatit
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MMO	: Makine Mühendisleri Odası
MÖ	: Milattan Önce

6. Feminizm

Feminizm bireylerin yalnızca cinsiyet üzerinden sınıflandırılmasına, özellikle de kadınlara yönelik yapılan ayrımcılığa bunun yanı sıra ırkçılık, sınıf, dil, din gibi konuları temel alarak insanların maruz bırakıldığı her türlü baskıya karşı duruş sergileyen önemli bir oluşumdur.

7. Sanat

Sanat duyguların, yaratıcılığın ve hayal gücünün bilinçli olarak etkili bir şekilde başkalarına aktarılmasıdır. Aynı zamanda insanların kendi iç dünyalarındaki çalkantılı ruh hallerini ifade edebilme yeteneğidir. İnsanoğlunun tarihsel yolculuğunda sanatın hayatta kalma mücadelesinden sonra en temel ihtiyacı olduğunun ve insanları hayvanlardan ayıran en önemli unsurun sanat olduğunun pek çok filozof tarafından kabul görmesi sanat verilen önemin bir göstergesidir.

8. Feminist Sanat

Feminist sanat 1960'lı yılların sonundan itibaren feminist hareketin bir uzantısı olarak ortaya çıkan bir sanat türü olmakla beraber kadınların hayatları boyunca geleneksel rollerine uygun olarak çocuk bakmak, ev işleri ile uğraşmak, sanat okullarına kabul edilmemek ya da nadiren kabul edilmek gibi zorluklara, politik engellemelere dikkat çekmeyi amaçlayan bir sanat türüdür. Bu oluşumun nihai hedefi toplumda dezavantajlı bireylerin diğerleri ile eşit ve özgür bir şekilde yaşamalarına olanak sağlamak adına olumlu bir değişim sürecine ilham vermektir.

sembollerden biri olmuştur. Kadınların süs eşyası yapmak, hayvan derisi dikmek ve klanın zarar görmesini önlemek gibi üstlendikleri ev işi görevleri bunun yanı sıra klanın geleceğini güvence altına almadaki önemli rolleri kadınları kutsal bir konuma yerleştirmiştir.

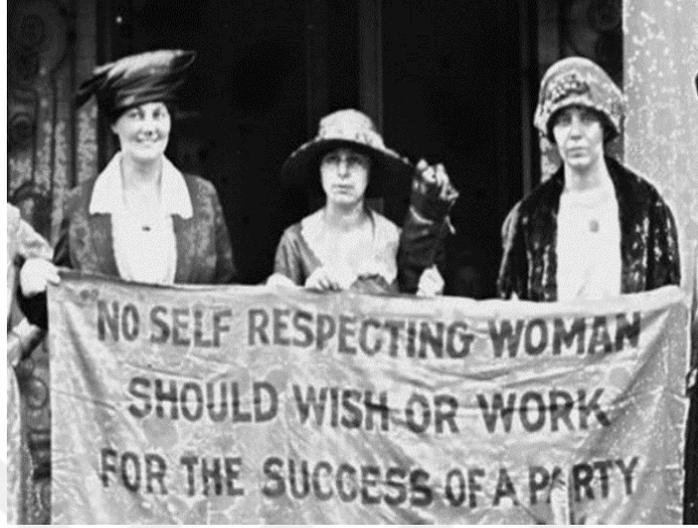

Şekil 2. Lausel Venüs'ü, upload.wikimedia.org, 2023

Avcılık ve toplayıcılıkla geçimlerini sağlayan ilk çağ toplumlarının toplum içerisinde üstlendikleri roller iş bölümüne göre şekillenmektedir. Bu bağlamda çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi kadınların temel görevleri içerisinde yer almıştır. Neslin devamlılığı konusunda önemli rol oynayan kadınlar kişilerarası ilişkilerde, dilin evrimsel sürecinde ve toplumsal bağların kurulması gibi karmaşık konularda önemli katkılar sağlamışlardır. Topluluğun hayatta kalmasının büyük oranda iş birliğine ve dayanışmaya bağlı olması kadınların önemini vurgular nitelikte olmuştur. İlk çağ medeniyetlerinde kadına büyük oranda değer verilirken toplumsal yapının ve normların tarihsel süreç içerisinde değişkenlik göstermesi kadının bulunduğu konumunda değişikliğe uğramasına neden olmuştur. Antik dönemde kadının ve erkeğin ortak olarak kurdukları otorite kavramı zamanla kadınların aleyhine olacak şekilde değişime uğramıştır. Mezopotamya' da ataerkil bir anlayışın oluşmasıyla beraber bu gelenek varlığını Mısır, Roma ve Yunanistan gibi toplumlarda sürdürmüştür. Aile içerisinde belirli normların himayesine tabi olan kadın çoğunlukla ikinci sınıf birey olarak kamusal alanın dışında tutulmuştur. Buna rağmen kadının toplumdaki rolü zamana ve

ise erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı inancı önemli ölçüde benimsenmiştir. Şeytan tarafından kandırılarak yasak elmayı yiyen Havva'nın ve beraberinde Adem'in ölümlü olarak cennetten kovulma hikayesinin anlatıldığı efsanelerden etkilenen ataerkil zihniyet kadını lanetlemiştir. Kadınlar şeytan olmakla ilişkilendirilmiş Orta Çağ'da büyücülük yapmakla suçlanarak cadın avları adı altında yakalanarak çeşitli işkencelere maruz bırakılarak öldürülmüşlerdir. Avrupa'daki Hristiyan inancının lanetlediği kadın yaşanan tüm olumsuzlukların kaynağı olarak görülmüştür. "Cadılar insanları kötürüm bırakabilir, kanlarını emerek kurutabilirler. Acılar içinde aniden ortaya çıkan yürüyememe, eklemelerin tutmaması, yaşama gücünün azalması cadıların neden olduğu hastalıklardır. Cadının kurbanın yaşam suyunu yavaş yavaş çektiğine, yaşlının bu yaşam suyuyla gençleştiğine inanılır." (Akın, 2022: 126). Kadın bedeninin çıplaklığı tek tanrılı dinlerle beraber hoş karşılanmamış, bedenini gösterenler ise ahlaksızlıkla suçlanmıştır. Rönesansın etkisini göstermeye başladığı dönemlerde özgür düşünce ortamı oluşmuş dinin etkisi azalmıştır. Kadın bedeni ise cinsel ve estetik bir nesne haline dönüşmüştür. Kadın hareketlerinin şekillenmeye başladığı 19. yüzyıla kadar kadınların özgürlük alanları genişletilmiş olsa da fikirsel olarak ataerkil zihniyet gücünden hiçbir şey kaybetmemiştir.

etmiştir. Bu doğrultuda birinci dalga feministler öncelikle erkekler ile aynı muhakeme yeteneğine sahip olduklarını vurgulayarak eşit eğitim hakkı, oy kullanma hakkı ve mülkiyet edinme hakkı ile ilgili kampanyalar yönetmişlerdir.

Şekil 6. Dünyada Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı Tarihine Bir Bakış,
bianet.org/haber, 2023

19 ve 20. Yüzyıllar arasında kadın mücadeleleri ile ilgili yaşanan önemli gelişmelerinden biri de Süfrajat hareketi olmuştur. Süfrajatlerin siyasi ve toplumsal özgürlük taleplerini mitingler, gösteriler, yürüyüşler gibi çeşitli yöntemlerle ön plana çıkarma çabaları farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda kendini göstermiştir. Britanya'da başlayan süfrajat hareketinin ilk başarısı bazı kadınların 1918'de Birleşik Krallık'ta seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olmalarıdır. 1920 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlara oy kullanma hakkının tanınması süfrajat hareketinin hak arayışı mücadelesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. İlk dönem feminist kadınlarının sürdürdükleri bu hareket kadınları özel alanların sınırlarından kurtarmayı ve her alanda özgürleştirmeyi hedeflemiştir.

Şekil 7. Süfrajete Mücadelesi, yazhocam.com, 2023

Kadın ve erkekler arasındaki fiziksel farklılık kadının her alanda aleyhine kullanılmıştır. Bu algıyı değiştirmeye çalışan kadınlar insan bedenindeki farklılıkların insan olmakla aynı şey olmadığını, cinsiyet farklılığından dolayı bireylerin varlıklarının yok sayılmayacağını belirtmiş ve bu fikre meydan okumuşlardır. Toplumun tabularını ortadan kaldırmaya çalışan birinci dalga feminizmin en temel önceliği mülkiyet hakkının verilmesi, cinsel sömürünün ortadan kaldırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin olması ve kadınların oy kullanması gibi temel haklarının onlara iade edilmesi olmuştur. Bu mücadele sürecinde zaman zaman itaatsizlik, sokak protestoları ve şiddet gibi politik eylemlere başvurulmuştur.

2. 2. Dalga Feminist Hareket

1960 ve 1980 yılları arasında varlık gösteren ikinci dalga feminizm birinci dalganın gösterdiği başarıları geniş bir yelpazeye yayarak geliştirmeyi amaçlamaktadır. İkinci dalga feminizmin çıkış noktası ötekileştirilen kadının cinsel özgürlük, her alanda eşitlik, üreme, kürtaj gibi konularda özgür bırakılmasına yönelik olmuştur. O dönemde İkinci Cinsiyet isimli kitabı yazan Simone de Beauvoir bu kitabında kadınların ikinci bir cinsiyet olarak kabul

siyasal bağlamda yetersiz olduğu düşüncesi ile Kadın Sanatçılar Devrimde örgütü kadınların sanat dünyasında yaşadıkları zorlukları ele almak amacıyla kurulmuştur. Bu yeni örgütte kadın sanatçıların sergilerde yeteri kadar yer almaları konusunda etkin olamamıştır. Lucy Lippard, kadın sanatçıları savunmak ve aynı zamanda toplumu bilinçlendirmek adına Kadın Sanatçılar Geçici Komitesi'ni kurmuştur. 1971 yılında kurulan Sanatta Kadınlar örgütünün Kadınlar Kadınları Seçiyor adıyla açtıkları sergide yüz dokuz kadın sanatçının eserleri ile yer alması sanat camiasında önemli bir etki bırakmıştır. Linda Nochlin'in 1971 yılında yazdığı Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok? isimli makalesi ile sanat tarihinin erkek egemen doğasına meydan okuması ve kadınların dışında diğer dezavantajlı grupların da dışlanması sorununu gündeme getirmesi feminist bakış açısıyla nasıl değiştirilebileceği konusunda ipuçları veren önemli metinlerden biri olmuştur.

Şekil 24. Nezaket Ekici, Parıldayan Her Şey Altın Değildir Ama, www.serteli.com, 2023

Enstalasyon ve performans sanatında önemli işler ortaya koymuş olan Nezaket Ekici aynı zamanda Marina Abramovic'in öğrencisidir. Sanat pratiklerinde kimlik, cinsiyet, ötekileştirilme, din gibi temaları irdeleyen sanatçı "Parıldayan Her Şey Altın Değildir Ama" isimli performansı ile bakımlı bir kadının altın bir kafese hapsedilmesi üzerinden kadınların hangi statüde olursa olsun kapatıldıkları kafesin altından da olsa bir öneminin olmadığını özgürlüklerini ellerinden alan her şeyin büyük bir kötülüğü temsil ettiğini savunmuştur. Çalışmada kafesin hemen yanındaki duvarda asılı olan otuz anahtara ulaşmaya çalışarak kafesten kurtulmaya çalışan sanatçı bu performansı üzerinden toplumsal normlar ile hareketleri kısıtlanan kadınların özgürlüklerine kavuşmak için verdikleri amansız mücadeleye sembolik bir eylemle atıfta bulunmuştur. Sanatçı ilk başta zorlanmasa da sürecin ilerlemesiyle verdiği çaba eziyete dönüşmüştür. Sanatçının bu kafesten çıkmak konusunda pes etmeden çevirdiği her anahtar, tarih boyunca kadınların eril zihniyet tarafından belirlenmiş kaderlerinden kaçmak için çaresizce maruz kaldıkları eziyetlere gösterdikleri sabrın bir simgesi olmuştur.

